

De Russische rattenslang, hoe zit het daar mee?

Richard P.J.H. Struijk, RAVON

In 1994 zijn meerdere Russische rattenslangen (*Elaphe schrenckii*) uitgezet in Eelde. Twaalf jaar later haalde de aanwezigheid van de soort de landelijke media. Waarnemingen in tuinen leidden tot commotie in het Drentse dorp. Na het inschakelen van slangenexpert Walter Getreuer van ReptielenZOO “SERPO” door de gemeente, keerde de rust snel terug. In 2012 kwam de soort weer onder de aandacht bij de verschijning van de risicoanalyse. Op basis van de ISEIA score is het ecologische risico van de soort als matig bestempeld (ISEIA categorie B1). Echter, gericht onderzoek naar de soort in Nederland had tot dusver nooit plaatsgevonden en conclusies berustten derhalve logischerwijs op expert judgement en informatie uit het natuurlijk verspreidingsgebied in Oost-Azië. Van 2014 t/m 2016 is vanuit RAVON, in opdracht van Team Invasieve Exoten van de NVWA, intensief onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding en ecologie van deze slangensoort.

Beschrijving

De Russische rattenslang wordt maximaal 250 cm lang, maar doorgaans niet langer dan 170 cm. Daarmee wordt de soort aanzienlijk langer dan de grootste inheemse slang (ringslang, maximaal circa 120 cm). De kleur is variabel, zowel in Eelde als in het natuurlijk verspreidingsgebied. Zij varieert van een zwarte basiskleur met (helder) geel tot bruine zadels tot egaal grijsbruine en toffee-kleurige exemplaren, al dan niet met enige zadeling.

Zwarte en bruine variant van de Russische rattenslang in Eelde. (Foto's: Rémon ter Harmsel)

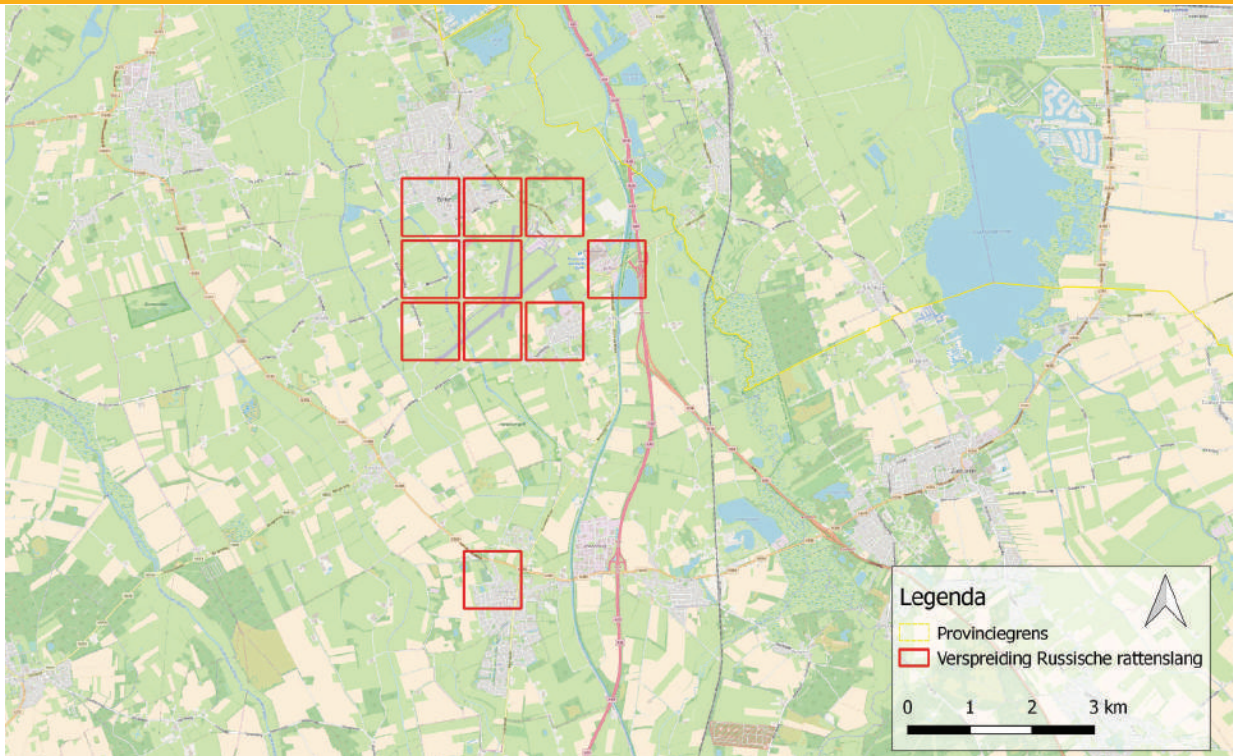
Van nature leeft de soort in Zuidoost-Rusland, Noordoost-China, oostelijk Mongolië en het Koreaanse schiereiland. Het is een wurgslang en dus niet giftig.

Verspreiding

De Russische rattenslang is tot 2017 in 10 kilometerhokken geregistreerd. Ruim 97% van alle waarnemingen is gedaan binnen één kilometer afstand tot de initiële uitzetlocatie en bijna 60% binnen 250 meter daar vandaan. De maximale vastgestelde afstand – een waarneming in Vries – bevindt zich op meer dan 5 kilometer afstand en vormt een uitzondering. Toch wordt niet uitgesloten dat dit exemplaar daar op eigen kracht terecht is gekomen. Verspreid door Nederland zijn in tenminste vijf provincies Russische rattenslangen waargenomen. Buiten Drenthe lijken dit echter incidenten en op betreffende locaties is niet vaker dan eenmaal een exemplaar gemeld.

Ecologie

Het kleinschalige landschap ten westen en noordwesten van Groningen Airport Eelde vormt een geschikte habitat voor de soort. Kleinschalige landschapselementen zijn volop aanwezig in de vorm van houtwallen, hagen, struwelen, bosschages, walstructuren, ‘rommelhoekjes’, poelen, composthopen, houtrillen en diverse vervallen schuren en verlaten kleine kwekerijen. De meeste dieren worden aangetroffen in tuinen, houtwallen en ruigtevegetaties. Bijzonder in trek lijken composthopen.

Verspreiding van de Russische rattenslang op kilometerhok-niveau t/m 2016. (Bron: RAVON)

Menselijke bebouwing wordt niet geschuwd en waarnemingen in kassen, schuren, in dakgoten en onder dakbedekking zijn bekend.

Voortplanting

Langdurige aanwezigheid van de soort en vondsten van jonge Russische rattenslangen, duiden al op succesvolle voortplanting. Pas in 2014 zijn echter de eerste eilegels gevonden. Deze bevonden zich in verschillende composthopen. Een daarvan wordt ook door de ringslang gebruikt als eiafzetplaats. Er zijn geen aanwijzingen dat dit gecombineerde gebruik van composthopen een negatief effect heeft op de inheemse ringslang. Vermoedelijk zijn eiafzetplaatsen niet limiterend en verschilt de eiafzetperiode van beide soorten. Uitkomstpercentages bij de Russische rattenslang variëren per jaar en legsel, maar kunnen 100% zijn.

De Russische rattenslang voedt zich in zijn natuurlijk verspreidingsgebied hoofdzakelijk met kleine zoogdieren (knaagdieren), vogels en hun eieren en amfibieën. Het dieet in Nederland is onbekend. Een aantal verzamelde maai- en verkeersslachtoffers wacht nog op analyse van de maag- en darminhoud.

Het is duidelijk dat de Russische rattenslang zich succesvol heeft gevestigd in Eelde en omgeving. De verspreiding is in de afgelopen 20 jaar toegenomen en de meeste bewoners van Eelde lijken aan zijn aanwezigheid te zijn gewend. Welk dieet de soort er in Eelde op nahoudt is onbekend; op basis van aanwezige haren in de ontlasting kan momenteel slechts worden geconcludeerd dat tenminste 'zoogdieren' op het menu staan. Voedselkeuze kan een risico vormen voor de prooi zelf, maar ook voor voedselconcurrenten. De soort is niet opgenomen op de 'List of Invasive Alien Species of Union concern'.

Verder lezen

Koppel, S. van de., N. van Kessel, B.H.J.M. Crombaghs, W. Getreuer & H.J.R. Lenders, 2012. Risk analysis of the Russian rat snake (*Elaphe schrenckii*) in The Netherlands. *Natuurbalans-Limes Divergens BV*.

Struijk, R.P.J.H. & R.A. van Leeningen, 2016. *Verspreiding en habitatgebruik van de Russische rattenslang (Elaphe schrenckii) in Eelde e.o.*. Stichting RAVON, Nijmegen: 28 pp. (in press.).